

Παραπλανητικές προθέσεις

Την προηγούμενη Παρασκευή, 13 Ιουνίου, λίγες μόλις ώρες πριν την έναρξη των εργασιών της Σύνοδου των Πρυτάνεων κατατέθηκε στη Βουλή το Σχέδιο Νόμου με τίτλο «Θεσμικό πλαίσιο για τις μεταπτυχιακές σπουδές». Η εσπευσμένη κατάθεση αποτελεί ένδειξη του σεβασμού του Υπουργού Παιδείας προς τους Πρυτάνεις και τα Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα της χώρας. Ας θεωρήσουμε ωστόσο το γεγονός ως άλλο ένα επεισόδιο στα όσα εκτυλίσσονται το τελευταίο διάστημα στα Πανεπιστήμια και ας επικεντρωθούμε στην ουσία των θεμάτων.

Οι συνυποβάλλοντες την Εισηγητική Έκθεση Υπουργοί ισχυρίζονται ότι το θεσμικό πλαίσιο «είναι ανάγκη ... να παρακολουθεί τις ευρωπαϊκές εξελίξεις στην ανώτατη εκπαίδευση». Επειδή δύσκολα θα μπορούσε να υπάρξει αντίρρηση επ' αυτού, δικαιούμεθα να αναγνώσουμε κριτικά τις κύριες κατευθύνσεις του σχεδίου νόμου με βάση τις διεργασίες για τη δημιουργία του Ευρωπαϊκού Χώρου Ανώτατης Εκπαίδευσης. Θα χρησιμοποιήσουμε ως αναφορά την τελευταία ανακοίνωση των Υπουργών Παιδείας που εκδόθηκε στο Λονδίνο στις 18 Μαΐου 2007. Σημειώνουμε ότι την ανακοίνωση αυτή συνοπογράφει η παρούσα κυβερνητική παράταξη.

Στον Ευρωπαϊκό Χώρο διαμορφώνεται η τάση για ένα ενιαίο σύστημα τριών κύκλων σπουδών:

- Βασικής επιστημονικής ή/και επαγγελματικής εκπαίδευσης (bachelor)
- Ολοκληρωμένης και σύνθετης επιστημονικής ή/και επαγγελματικής εκπαίδευσης (master)
- Διδακτορικής έρευνας (doctor)

Ειδικότερα οι δύο πρώτοι κύκλοι σπουδών θεωρούνται αλληλένδετοι και γι' αυτό αρχικά αναφέρονταν ως μια δομή δύο βαθμίδων (two-tier structure).

Οι αλλαγές στη νομοθεσία κινήθηκαν τα τελευταία χρόνια σε ένα στενό ελληνικό ορίζοντα, χωρίς συνολικό σχέδιο και με αποσπασματικές ρυθμίσεις. Ο Νόμος 3549/2007 αναφέρονταν στο παρελθόν, δηλαδή στο Νόμο 1268/1982, ενώ το παρόν σχέδιο νόμου αναφέρεται στο Νόμο 2083/1992. Ενώ απαιτούνταν μια συνολική και ενιαία αναμόρφωση του θεσμικού πλαισίου, με μια συνολική αντίληψη της ανώτατης εκπαίδευσης και έρευνας, που να λαμβάνει φυσικά υπόψη τις ευρωπαϊκές εξελίξεις, να θέτει ως σκοπό την αναβάθμιση της Ανώτατης Εκπαίδευσης και να απαντά στις προκλήσεις του μέλλοντος, οι συντάκτες των νόμων φαίνεται να έχουν προς επίλυση ανοικτές διαφορές με το παρελθόν.

Με τις νομοθετικές παρεμβάσεις της κυβέρνησης συντηρείται ένα σύστημα με δύο στάδια σπουδών προσδιορισμένα με χρονικές κύρια προθέσεις: προ-πτυχιακό και μετα-πτυχιακό. Το προπτυχιακό στάδιο χαρακτηρίζεται από τη μαζική πρόσβαση φοιτητών/σπουδαστών σε υποχρηματοδοτούμενα και ανέτοιμα ιδρύματα με αποτέλεσμα την προϊούσα υποβάθμιση των σπουδών. Στο μεταπτυχιακό επίπεδο με το σχέδιο νόμου εισάγονται επιπλέον αντιφάσεις με αποτέλεσμα την απώλεια κάποιας συνέπειας που διέθετε μέχρι τώρα. Στο εξής θα υπάρχουν δύο είδη Μεταπτυχιακών Διπλωμάτων Ειδίκευσης, με σαφώς διαφορετικό προσανατολισμό, που ωστόσο τυπικά θα είναι πλήρως ισότιμα, χορηγούμενα από Πανεπιστήμια και Τ.Ε.Ι. αντίστοιχα. Η ρύθμιση αυτή, ας σημειώσουμε, αποτελεί ικανοποίηση ενός πελατειακού αιτήματος που τέθηκε επιτακτικά, όταν πριν δύο χρόνια πολλά Τ.Ε.Ι. βρέθηκαν με πολύ

μικρό αριθμό σπουδαστών, λόγω της βάσης του «10» στις πανελλήνιες εξετάσεις. Αποφασίσθηκε δηλαδή να καταστούν ελκυστικά τα Τ.Ε.Ι. μέσω της δυνατότητας χορήγησης Μεταπτυχιακού Διπλώματος Ειδίκευσης ισότιμου με αυτό των Πανεπιστημίων!

Επανερχόμενοι στη δομή των σπουδών στο πλαίσιο της ευρωπαϊκής εναρμόνισης ας δούμε τι αναφέρει σχετικά η ανακοίνωση των Υπουργών: «Οι προσπάθειες πρέπει να επικεντρωθούν στο μέλλον στην κατάργηση των εμποδίων στην πρόσβαση και την πρόοδο μεταξύ των κύκλων» (παράγραφος 2.4). Ας δούμε επίσης τι αναφέρει στη σχετική με την κοινωνική διάσταση παράγραφο 2.18: «Επιβεβαιώνουμε τη σημασία της ολοκλήρωσης των σπουδών χωρίς εμπόδια σχετικά με το κοινωνικό υπόβαθρο και την οικονομική κατάσταση. Επομένως συνεχίζουμε τις προσπάθειες παροχής επαρκών υπηρεσιών στους φοιτητές, δημιουργίας πιο ευέλικτων ροών σπουδών, και διεύρυνσης της συμμετοχής σε όλες τις βαθμίδες με την αρχή των ίσων ευκαιριών». Μάλιστα οι κοινωνικές δράσεις χαρακτηρίστηκαν μία από τις προτεραιότητες της περιόδου 2007-09.

Το σχέδιο νόμου, με εξαίρεση την αυτονόητη κάλυψη υγειονομικής και νοσοκομειακής περίθαλψης για τους μεταπτυχιακούς φοιτητές, ουδέν άλλο μέτρο λαμβάνει στην κατεύθυνση της εξασφάλισης ίσων ευκαιριών και της άρσης των εμποδίων που προέρχονται από τις κοινωνικές και οικονομικές ανισότητες. Ακόμα όμως και αυτή η υγειονομική κάλυψη θα γίνεται σε βάρος του προϋπολογισμού των ιδρυμάτων.

Αντί να διευρύνονται οι δυνατότητες πρόσβασης και να αίρονται κοινωνικά και οικονομικά εμπόδια, για πρώτη φορά στην ελληνική νομοθεσία θεσμοθετούνται δίδακτρα για δημόσια εκπαιδευτικά ιδρύματα. Αξίζει εδώ να σταθούμε στο άρθρο 12, παρ. 1, του σχεδίου νόμου το οποίο και αντιγράφουμε. «Δίδακτρα που έχουν καταβληθεί ή καταβάλλονται για Προγράμματα Μεταπτυχιακών Σπουδών που συστήθηκαν με βάση το Ν. 2083/1992, και αμοιβές ή αποζημιώσεις που καταβλήθηκαν ή καταβάλλονται για τη λειτουργία των Προγράμματα Μεταπτυχιακών Σπουδών σε μέλη Δ.Ε.Π. και στο διοικητικό προσωπικό του οικείου ή άλλων Α.Ε.Ι. δεν αναζητούνται και εξακολουθούν να εισπράττονται ή να καταβάλλονται νομίμως εφόσον υπήρξαν σχετικές αποφάσεις της Συγκλήτου Ειδικής Σύνοψης ή της Συγκλήτου ...» Αφενός ομολογείται ότι επί 16 χρόνια εισπράττονταν δίδακτρα «μη νομίμως» κι επιπλέον ότι τα χρήματα χρησιμοποιούνταν ως πρόσθετη αμοιβή δημοσίων λειτουργών και υπαλλήλων. Επιπλέον προτείνεται η νομιμοποίηση των «μη νομίμων» εισπράξεων εκ των υστέρων, αρκεί να υπάρξει σχετική απόφαση της Συγκλήτου. Κάθε σχόλιο είναι περιττό. Να σημειώσουμε μόνο ότι η επιβολή διδάκτρων μόνο στο δεύτερο κύκλο σπουδών, θεωρείται στον ευρωπαϊκό χώρο άρνηση ή κατάχρηση της δομής των σπουδών που προβλέπεται από τη διαδικασία της Μπολόνια. Για άλλη μια φορά μια εθνική κυβέρνηση επιρρίπτει την ευθύνη δυσμενών δικών της αποφάσεων στην Ευρωπαϊκή Ένωση προκαλώντας αναίτια αρνητική στάση έναντι της Ένωσης.

Ας επανέλθουμε όμως στις κύριες διατάξεις του σχεδίου νόμου. Η δημόσια επιχορήγηση του συνόλου των Μεταπτυχιακών Προγραμμάτων Σπουδών προϋπολογίζεται σε 7,5 εκατομμύρια ευρώ ετησίως, με τη δυνατότητα μάλιστα το Υπουργείο να καθορίζει προτεραιότητες με απροσδιόριστα κριτήρια. Το προβλεπόμενο ποσό δεν μπορεί να καλύψει ούτε τα λειτουργικά έξοδα. Επομένως θα πρέπει να αναζητηθούν ιδιωτικές πηγές. Είναι όμως γνωστό ότι σε όποιες χώρες υπάρχει ιδιωτική χρηματοδότηση της εκπαίδευσης, αυτή προέρχεται από τα νοικοκυριά. Συγκεκριμένα σύμφωνα με την Έκθεση του ΟΟΣΑ (Education at a glance 2007, p. 211) πάνω από 90% της ιδιωτικής χρηματοδότησης στην τριτοβάθμια εκπαίδευση καλύπτεται από τα νοικοκυριά. Καλούνται δηλαδή οι οικογένειες να καλύψουν σημαντικό

μέρος του κόστους των μεταπτυχιακών σπουδών, στο οποίο κόστος συμπεριλαμβάνονται και αμοιβές των διδασκόντων, αφού σύμφωνα με το άρθρο 8, παρ. 2, μέχρι 65% των εσόδων θα μπορεί να διατίθεται για λειτουργικά έξοδα και αμοιβές-αποζημιώσεις του προσωπικού. Υφίσταται επιπλέον ο κίνδυνος η προσφορά μαθημάτων να επηρεάζεται, όπου θα υπάρχει ευχέρεια, από τη λιτή κρατική εισοδηματική πολιτική.

Το σχέδιο νόμου περιλαμβάνει επίσης ένα άρθρο με ρυθμίσεις που αφορούν αποσπασματικά στα Ερευνητικά Πανεπιστημιακά Ινστιτούτα, που είναι Νομικά Πρόσωπα Ιδιωτικού Δικαίου εντός του Πανεπιστημίου, που είναι Νομικό Πρόσωπο Δημοσίου Δικαίου. Ενώ στις περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες καταβάλλεται προσπάθεια συνέργειας και συνένωσης των ερευνητικών προσπαθειών, στη χώρα μας διαιωνίζεται και συντηρείται ένα καθεστώς πολυδιάσπασης των δραστηριοτήτων που θα πρέπει να επιζήσουν με ιδιωτικούς πόρους και κοινοτικά προγράμματα. Φαίνεται ότι μετά την ψήφιση του Νόμου για την Έρευνα, που επίσης στερούνταν ολοκληρωμένης και ενιαίας αντιμετώπισης, χρειάζονταν να ικανοποιηθούν κάποια επιμέρους πανεπιστημιακά αιτήματα, χωρίς υποχρεωτικά να αντανακλούν τη συλλογική βούληση.

Μετά από μια νομοθετική παρέμβαση (Νόμος 3549/2007) που απέτυχε να αντιμετωπίσει τα προβλήματα της Ανώτατης Εκπαίδευσης και με τη νέα πρωτοβουλία, θα ανέμενε κανείς ότι στα πανεπιστήμια θα υπήρχε σύμπνοια και συμπόρευση για τη στήριξη και την αναβάθμιση του Δημόσιου Πανεπιστημίου. Δεδομένου μάλιστα ότι τα Πανεπιστήμια αυτοδιοικούνται, ολόκληρη η πανεπιστημιακή κοινότητα έχει την ευκαιρία στην παρούσα φάση να εκφραστεί εκλέγοντας στη διοίκηση μέλη που σθεναρά υπερασπίζονται τις ακαδημαϊκές αρχές λειτουργίας για δημόσια παιδεία με ίσες ευκαιρίες για όλους. Αντίθετα τον τελευταίο μήνα είμαστε μάρτυρες εκφυλιστικών φαινομένων παρεμπόδισης της ύψιστης δημοκρατικής διαδικασίας εκλογής των αρχών διοίκησης.

Θα πρέπει να γίνει κατανοητό και σεβαστό από όλους ότι η δημοκρατία αποτελεί προϋπόθεση για κάθε θεμιτή επιδίωξη. Η παρεμπόδιση των δημοκρατικών λειτουργιών εκ των πραγμάτων διευκολύνει και ικανοποιεί όσους απεργάζονται την περιθωριοποίηση και την ιδιωτικοποίηση των πανεπιστημίων. Όσοι μετέχουν σε αυτές τις ενέργειες, τις υποθάλπουν, ή τις καλύπτουν, με το πρόσχημα της μη εφαρμογής του Νόμου 3549/2007 βλάπτουν το Πανεπιστήμιο και πλήττουν την αυτονομία του. Όσοι ενδιαφέρονται ουσιαστικά για ένα ποιοτικό και δημοκρατικό Πανεπιστήμιο εναρμονίζουν τις πράξεις τους με τις επιδιώξεις τους και αγωνίζονται αποφασιστικά και σταθερά με ειρηνικά μέσα, με την πειθώ και το διάλογο. Δεν απαντούν στις προκλήσεις και στο φάσμα του συγκλονισμού με αδιέξοδες συγκρούσεις και χαμένες εκ των προτέρων μάχες οπισθοφυλακών. Η προσπάθεια που έχει νόημα και θα φέρει αποτέλεσμα, όσο μακρύς κι αν είναι ο δρόμος, είναι καθημερινή, επίμονη και προπάντων παιδευτική.

Γιώργος Τζιρίτας
Καθηγητής Τμήματος Επιστήμης Υπολογιστών
Πανεπιστήμιο Κρήτης
e-mail: tziritas@csd.uoc.gr